

www.strik.rs

www.strik.rs

NASLOV ORIGINALA

Joan Didion
The Year of Magical Thinking

UREDNIKA

Ljubica Pupezin

Copyright © 2005 by Joan Didion

Copyright © 2022. Štrik, za srpski jezik

Sva prava zadržana. Nijedan deo ove knjige ne sme se umnožavati ni u kom obliku bez prethodne dozvole izdavača ili vlasnika izdavačkih prava.

Džoun Didion

GODINA
MAGIJSKOG
MIŠLJENJA

PREVEO S ENGLSKOG

Alen Bešić

BEOGRAD

2022

Knjiga je posvećena Džonu i Kintani

1.

Život se brzo menja.

Život se u trenu promeni.

Sedneš da večeraš i dotadašnji život se okonča.

Pitanje samosažaljenja.

To su bile prve reči koje sam zapisala nakon što se dogodilo. Kompjuterska zabeleška vremena na dokumentu u vodu („Beleške o promeni”) glasi: „20. maj 2004, 23.11”, ali verovatno sam tad samo otvorila dokument i mahinalno ga sačuvala prilikom zatvaranja. Nisam unosila nikakve izmene u taj dokument u maju. Nisam unosila nikakve izmene u taj dokument otkako sam napisala te reči, u januaru 2004, dan ili dva ili tri nakon što se to zbilo.

Dugo nisam napisala ništa drugo.

Život se u trenu promeni.

Običnom trenu.

U neko doba, kako bih zapamtila ono što mi se činilo najupečatljivijim u vezi s tim što se dogodilo, predomišljala sam se da li da dodam te reči, „običnom trenu”. Odmah mi je bilo jasno da neće biti potrebno da se dodaje reč „obično”, jer je neću zaboraviti: ta reč mi nije izlazila iz glave. U stvari, upravo me je uobičajena priroda svega što je prethodilo

tom događaju sprečavala da zaista poverujem u to što se dogodilo, da to prihvatim, povežem, prevaziđem. Sad uviđam da u tome nije bilo ničeg neobičnog: suočeni s nenadanom katastrofom, svi se usredsređujemo na to kako okolnosti u kojima se dogodilo nezamislivo nisu bile vredne spomena, vedro plavo nebo s kojeg se srušio avion, rutinski poslić koji se okončao na bankini s automobilom u plamenu, ljuljaške gde su se deca igrala kao i obično kad je zvečarka nasrnula iz bršljana. „Vraćao se kući s posla – srećan, uspešan, zdrav – i ode”, pročitala sam u iskazu medicinske sestre sa psihijatrije čiji je muž poginuo u saobraćajnoj nesreći. Tokom 1966. godine imala sam priliku da razgovaram s mnogima koji su živeli u Honoluluu onog jutra 7. decembra 1941; svi su, bez izuzetka, svoju pripovest o Perl Harboru počinjali rečima da to beše „obično nedeljno jutro”. „Bio je tek običan, predivan septembarski dan”, ljudi i dalje govore kad ih zamole da opišu ono jutro u Njujorku kad su se avioni na letovima 11 „Ameriken erlajnsa” i 175 „Junajted erlajnsa” zabilili u kule Svetskog trgovinskog centra. Čak i izveštaj Državne komisije o 11. septembru započinje u tom upadljivo znakovitom, a ipak zatečenom narativnom tonu: „Utorak, 11. septembra 2001, na istoku Sjedinjenih Država osvanuo je s umerenom temperaturom i gotovo bez oblaka.”

„I ode.” *Usred života mi smo u smrti*, kažu episkoparci kraj groba. Kasnije sam shvatila da sam sigurno ponavljala pojedivosti onoga što se dogodilo svakome ko je svraćao u kuću tih prvih nedelja, svim prijateljima i rođacima koji su donosili hranu, sipali pića i postavljali tanjire na trpezarijski sto za onoliko ljudi koliko bi se zateklo za ručkom ili večerom, svima onima koji su sklanjali tanjire i zamrzavali

ostatke i uključivali mašinu za suđe i ispunjavali našu (još nisam bila u stanju da je doživljavam kao *svoju*) inače praznu kuću, čak i nakon što bih se povukla u spavaću sobu (našu spavaću sobu, onu u kojoj je na divanu još ležao izbleđeli frotirski ogrtač veličine XL kupljen sedamdesetih u prodavnici „Richard Kerol” na Beverli Hillsu) i zatvorila vrata. Iz tih prvih dana i nedelja najjasnije se sećam upravo trenutaka kad me je naglo obuzimala iscrpljenost.

Uopšte se ne sećam da sam ikome prepričavala pojedinosti, ali sigurno sam to činila, jer su ih izgleda svi znali. U nekom trenutku palo mi je na pamet da su možda jedni od drugih pokupili pojedinosti priče, ali sam odmah odbacila tu mogućnost: priča koju su znali bila je u svakom slučaju suviše tačna da bi dospela do njih od usta do usta. Poticala je od mene.

Dodatni razlog zbog kojeg sam znala da je priča potekla od mene jeste to što nijedna verzija koju sam čula nije sadržala pojedinosti s kojima nisam bila u stanju da se suočim, na primer s krvlju na podu dnevnog boravka koja je ostala tamo sve dok Hose nije došao sledećeg jutra i očistio je.

Hose. Koji je bio deo našeg domaćinstva. Koji je trebalo da leti u Las Vegas kasnije tog dana, 31. decembra, ali nije otišao. Hose je plakao tog jutra dok je čistio krv. Kad sam mu rekla šta se dogodilo, nije isprva razumeo. Očigledno nisam bila uzorni pripovedač te priče, moja verzija je u nekom smislu bila suviše nepripremljena i suviše štura u istom mah, nešto u mom tonu nije uspelo da prenese ključnu činjenicu datih okolnosti (kasnije se ista stvar dogodila kad je trebalo da o tome obavestim Kintanu), ali do trenutka kad je ugledao krv, Hose je shvatio.

Pokupila sam ostavljene špriceve i elektrode za EKG pre nego što je došao tog jutra, ali s krvlju nisam mogla da se suočim.

U glavnim crtama.

Sad je, kad počinjem ovo da pišem, po podne 4. oktobra 2004.

Pre devet meseci i pet dana, oko devet sati uveče 30. decembra 2003, moj suprug Džon Gregori Dan je izgleda (ili zaista), za stolom za koji smo on i ja upravo seli da večeramo u dnevnom boravku našeg stana u Njujorku, imao iznenadni snažni srčani udar od kojeg je preminuo. Naša jedinica, Kintana, prethodnih je pet noći provela u besvesnom stanju na odeljenju intenzivne nege u Singerovom odelu Medicinskog centra Bet Izrael, koja je u to vreme bila bolnica na Aveniji Ist End (zatvorena u avgustu 2004), poznatija kao „Severna Bet Izrael” ili „stara doktorska bolnica”, gde je ono što se činilo slučajem decembarskog gripa, dovoljno ozbiljnog da zbog njega na božićno jutro završi na urgentnom, eskaliralo u upalu pluća i septički šok. Ovo je moj pokušaj da shvatim period koji je usledio, nedelje, a potom i mesece, koji su mi raspršili svaku uvreženu predstavu koju sam ikad imala o smrti, o bolesti, o verovatnoći i sreći, o naklonosti i nenaklonosti sudbine, o braku i deci i sećanju, o žalosti, o tome kako se ljudi suočavaju ili ne suočavaju s činjenicom da se život završava, o površnosti zdravog rasuđivanja, o samom životu. Bavim se pisanjem celog života. Kao književnica, čak i u detinjstvu, mnogo pre nego što je ono što sam pisala počelo da se objavljuje, razvila sam ose-

ćaj da značenje samo po sebi prebiva u ritmu reči i rečenica i pasusa, razvila sam tehniku za zadržavanje svega što mislim ili verujem iza sve nedokučivije uglaćanosti. Način na koji pišem jeste ono što jesam, ili što sam postala, međutim ovoga puta bih pre da, umesto reči i njihovih ritmova, imam sobu za montažu, opremljenu „Avidom”, digitalnim sistemom za editovanje na kojem bih mogla da pritisnem taster i sažmem vremenski sled, te da vam istovremeno prikazem sve kadrove sećanja koji me sad pohode, da vama prepustim izbor scena, jedva primetne razlike izraza, drugačije verzije čitanja istog teksta. Ovoga puta mi je potrebno više od reči da doznam značenje. Ovoga puta mi je potrebno da ono što mislim ili verujem bude dokučivo, makar se to odnosilo tek na mene samu.

2.

30. decembar 2003, utorak.

Obišli smo Kintanu na odeljenju intenzivne nege smeštenom na šestom spratu Severne Bet Izrael.

Vratili smo se kući.

Razmatrali smo da li da odemo nekud na večeru ili da obedujemo kod kuće.

Rekla sam da ću naložiti vatru u kaminu, te da možemo večerati kod kuće.

Naložila sam vatru, počela da spremam večeru, pitala Džona želi li nešto da popije.

Nasula sam mu škotski viski i odnela u dnevni boravak, gde je čitao u fotelji pored kamina u kojoj je obično sedeo.

Čitao je uvezani probni otisak knjige Dejvida Fromkina *Poslednje leto Evrope: ko je započeo Veliki rat 1914?*.

Završila sam spremanje večere, postavila sto u dnevnom boravku odakle smo, kad smo bili sami kod kuće, mogli da posmatramo vatru dok jedemo. Uviđam da ističem vatru, jer su nam vatre bile važne. Odrasla sam u Kaliforniji, Džon i ja smo živeli tamo zajedno dvadeset i četiri godine, u Kaliforniji smo se grejali uglavnom na drva. Ložili smo vatru u kaminu čak i leti, jer se uveče spuštala magla. Vatra je značila da smo kod kuće, da smo uspostavili krug, da smo sigurni tokom noći. Upalila sam sveće. Džon

me je zamolio za još jedno piće pre nego što sednemo. Donela sam mu ga. Seli smo. Usredsredila sam se na mešanje salate.

Džon je govorio, a onda začutao.

U nekom trenutku tih nekoliko sekundi ili tog minuta pre nego što je prestao da govori, pitao me je da li sam mu drugi put sipala singl malt. Odgovorila sam da nisam, nasula sam mu isti viski kao i prvi put. „Dobro”, rekao je. „Ne znam zašto, ali mislim da ih ne bi trebalo mešati.” U drugom trenutku tih sekundi ili tog minuta govorio je o tome zašto Prvi svetski rat predstavlja ključni događaj iz kog proističe svekoliki ostatak dvadesetog stoleća.

Nemam pojma kojom temom smo se bavili, škotskim viskijem ili Prvim svetskim ratom, u trenutku kad je začutao.

Sećam se samo da sam podigla pogled. Leva ruka mu je bila podignuta, a on se skljojao i nije se pomerao. Isprva sam pomislila da je u pitanju neuspela šala, pokušaj da mu ku tog dana učini podnošljivijom.

Sećam se da sam rekla: *Prestani s tim.*

Kad nije odgovorio, palo mi je na pamet da je počeo da jede i da se ugušio. Sećam se da sam pokušala da ga odmaknem od naslona stolice toliko da izvedem Hajmlihov zahvat. Sećam se osećaja njegove težine dok je padao napred, prvo na sto, a potom na pod. Pored telefona u kuhinji bila sam zalepila karticu s brojevima hitne pomoći Njujorške prezviterijanske bolnice. Nisam zalepila te brojeve pored telefona zato što sam očekivala da se desi ovakav trenutak. Zalepila sam brojeve pored telefona u slučaju da nekome u zgradi zatreba hitna pomoć.

Nekom drugom.

Pozvala sam jedan od brojeva. Dispečer me je pitao da li diše. Rekla sam: *Samo dođite*. Kad su medicinski tehničari stigli, pokušala sam da im ispričam šta se dogodilo, ali pre nego što sam uspela da završim, pretvorili su deo dnevnog boravka gde je Džon ležao u urgentno odeljenje. Jedan od njih (bilo ih je troje, možda četvoro, čak ni sat vremena kasnije nisam bila sigurna koliko ih je bilo) razgovarao je s bolnicom o elektrokardiogramu koji su, po svojoj prilici, već slali. Drugi je otvarao prvi ili drugi od mnogih špriceva koji će uslediti. (Adrenalin? Lidokain? Prokainamid? Ti nazivi su mi padali na pamet, ali nisam imala pojma odakle.) Sećam se da sam rekla da se možda ugušio. To je odbačeno uz potez prstom: disajni putevi su bili prohodni. Činilo se da sad koriste elektrode defibrilatora u pokušaju da povrate srčani ritam. Dobili su nešto što su mogli biti normalni otkucaji srca (ili sam ja mislila da jesu, svi smo ućutali, potom je došlo do naglog preskoka), pa su se izgubili, te počeli iznova.

„I dalje fibrilira”, sećam se da je rekao onaj na telefonu.

„Ve-fibrilira”, rekao je Džonov kardiolog narednog jutra kad je pozvao iz Nantaketa. „Rekli bi 'Ve-fibrilira'. V je skraćena od *ventrikularna* fibrilacija.”

Možda su rekli „Ve-fibrilira”, a možda i nisu. Atrijalna fibrilacija ne dovodi odmah ili nužno do srčanog zastoja. Za razliku od ventrikulske. Možda se ventrikulska podrazumevala.

Sećam se da sam nastojala da se priberem i shvatim šta će se dalje dešavati. Pošto se ekipa hitne pomoći nalazila u dnevnom boravku, sledeći logičan korak biće odlazak u bolnicu. Palo mi je na pamet da bi ekipa mogla odlučiti da smešta krene u bolnicu, a ja neću biti spremna. Neću imati pri

ruci ono što treba da ponese. Izgubiću vreme, otići će bez mene. Pronašla sam torbicu, svežanj ključeva i izveštaj sa Džonovom istorijom bolesti koji je napisao njegov lekar. Kad sam se vratila u dnevni boravak, medicinski tehničari su gledali u kompjuterski monitor postavljen na podu. Nisam videla monitor, pa sam im posmatrala lica. Sećam se kako je jedan pogledao u ostale. Kad je donesena odluka da se krene, sve se odvijalo veoma brzo. Sledila sam ih do lifta i pitala da li mogu s njima. Rekli su da će prvo spustiti pokretna nosila, a da ja mogu ići drugim vozilom hitne pomoći. Jedan od njih sačekao je sa mnom da se lift vrati. Dok smo nas dvoje stigli do drugog vozila, ono s nosilima već se odmicalo od zgrade. Naša zgrada je od onog dela Njujorške prezviterijanske bolnice koji je nekad bio Njujorška bolnica udaljena šest ulica kroz centar grada. Ne sećam se sirena. Ne sećam se saobraćaja. Kad smo stigli do ulaza u urgentno, pokretna nosila su već nestajala u zgradi. Neki čovek je čekao na prilazu. Svi ostali koje sam videla nosili su bolničke uniforme. On nije. „Je li to supruga?“, pitao je vozača, pa se okrenuo prema meni. „Ja sam vaš socijalni radnik“, rekao je i valjda sam u tom času znala.

„Otvorila sam vrata i ugledala čoveka u zelenoj uniformi i znala sam. Odmah sam znala.” To je u dokumentarcu HBO-a izjavila majka devetnaestogodišnjakinje koju je ubila bomba u Kirkuku, a čije je reči Bob Herbert naveo u jutarnjem izdanju *Njujork tajmsa* 12. novembra 2004. „Ali mislila sam, sve dok ga ne pustim unutra, neće moći da mi kaže. I onda se ništa od toga ne bi ni dogodilo. Stoga je on ponavljao: 'Go-